

Par nacionalizāciju jāmaksā

Situācijas, kad valstis pārņem privātus ārvalstu investoriem piederošus uzņēmumus, nav retums. Šāda iespēja pastāv arī Latvijā, taču tās izmantošana ir atkarīga no valdību veidojošo politiku lēmumiem, kā arī par to jāmaksā taisnīga atlīdzība

Teksts Māris Kirsons

Foto publicitātes

Tā saistībā ar skaļi paustajām idejām par to, ka valstij savā kontrolē būtu jāpārņem AS *Latvijas Gāze*, komentē ZAB *Sorainen* partneris, zvērināts advokāts Valts Nerets. No šāda risinājuma gan vairāk dabasgāzes nebūs, turklāt jāņem vērā, ka uzņēmuma akcionāru vidū ir ne tikai Krievijas, bet arī Vācijas un citu valstu ieguldītāji.

Nav ieguldījumu aizsardzības līgumi

Zvērināts advokāts vērš uzmanību, ka Latvijai ar Krieviju nekad nav bijis noslēgts līgums par investīciju aizsardzību. Šobrīd šādi divpusējie investīciju aizsardzības līgumi ar citām ES valstīm vairs nav spēkā. Tāpēc strīdus gadījumā jautājums tiktu risināts Latvijas Ekonomisko lietu tiesā, nevis starptautiskā šķirējtiesā. "Satversmes 105. pants nosaka, ka piespiedu atsavināšana sabiedrības vajadzībām pieļaujama tikai atsevišķos gadījumos uz likuma pamata un pret taisnīgu atlīdzību. Tātad faktiski nepieciešams likumisks pamats, lai varētu atsavināt Krievijas un citu valstu investoru ieguldījumus Latvijā, un valstij jāmaksā atlīdzību," uz jautājumu, vai tiesiski vispār iespējams Latvijas valstij atsavināt Krievijas ieguldītāju ieguldījumus Latvijā, atbild V. Nerets.

Viņš vērš uzmanību, ka situācijā, kad Latvijas valsts mēģinātu īstenot, piemēram, *Gazprom* piederošo (34%) akciju atsavināšanu AS *Latvijas Gāze*, tai būtu jāmaksā taisnīga atlīdzība. "Cik tā varētu būt liela, ir grūti teikt, taču, zinot, cik akciju pieder *Gazprom* un kāda ir vienas akcijas cena (1,4 euro), tad, matemātiski

Latvijas valsts var atsavināt ārvalstu ieguldījumus sabiedrības interešu vārdā, pamatojoties uz likumu un par taisnīgu atlīdzību,

Valts Nerets, ZAB *Sorainen* partneris, zvērināts advokāts.

rēķinot, tā varētu būt ap 19 milj. eiro. Taču katrai pusei var būt sava izpratne un arī aprēķina formula par to, kas ir uzskatāms par taisnīgu atlīdzību," tā par atsavināšanas izmaksām saka V. Nerets. Viņš gan vienlaikus atgādina, ka Latvijas valsts nevarētu atsavināt tikai viena akcionāra – *Gazprom* – akcijas, jo sabiedrības interesēs tad būtu jāatsavina visu akcionāru akcijas, tostarp Vācijas kompānijai *Uniper* (18,26%) un Luksemburgā reģistrētajam *Marguerite Gaz II S.a.r.l* (28,97%) piederošās, tādējādi kopējā atsavināšanas summa, matemātiski rēķinot, tuvosies 60 milj. eiro. "Turklāt akcionāriem var būt cits priekšstats par to, kāda ir taisnīga atlīdzība, un tad strīds var turpināties šķirējtiesā. Primāri valstij arī jāpamato, kādēļ šāda darbība ir sabiedrības interesēs," tā V. Nerets.

Viņš norāda, ka ar grozījumiem Nacionālas drošības likumā Latvijas valsts ir ierobežojusi *Gazprom* kā akcionāra tiesības rīkoties ar tās ieguldījumu. Protī, liegums izmantot balsstiesības akcionāru sapulcē nozīmē aizliegumu balsot, piemēram, par gada pārskata apstiprināšanu un peļņas izlietošanu. Vienlaikus *Gazprom* var pārdot ieguldījumus, kas gan ir liegts tajās Latvijā reģistrētajās kapitālsabiedrībās, kuru patiesie labuma guvēji ir iekļauti starptautisko sankciju sarakstos. "Jā, savā ziņā *Gazprom* ieguldījums ir padarīts mazāk vērtīgs, bet balsstiesību izmantošanas ierobežojumu vēl nevar uzskatīt par atsavināšanu," tā uz jautājumu, vai šāda valsts pozīcija nav samazinājusi šo ieguldījumu vērtību, atbild V. Nerets.

"Liegums Krievijas un Baltkrievijas personām izmantot balsstiesības attiecas uz nacionālajai drošībai nozīmīgajām kapitālsabiedrībām. Un, kaut arī to vidū nav AS *Latvijas Gāze*, tomēr tajā ir gāzes apgādes sistēmas operators *Gasgo*, kurš 100% pieder AS *Latvijas Gāze*, kur savukārt 34% pieder *Gazprom*. *Gazprom* tiesības izmantot balsstiesības ir aizliegtas netiešas būtiskas līdzdalības vai izšķirošas ietekmes gadījumā," skaidro V. Nerets. Viņš norāda uz Uzņēmumu reģistra mājaslapā publicēto Nacionālajai drošībai nozīmīgu komercsabiedrību sarakstu, kurā atrodami 37 uzņēmumi, taču to vidū nav AS *Latvijas Gāze*.

Cita veida liegumi

V. Nerets vērš uzmanību, ka pasaules praksē ir atrodami arī tādi gadījumi, kad valsts ārvalstu ieguldījumus atsavina netieši. Piemēram, kalnrūpniecības uzņēmumā tiek apturēta derīgo izrakteņu ieguvēs licence, kugim neļauj izbraukt no ostas. Tādējādi īpašnieku rīcība ar šiem aktīviem tiek ierobežota, un tie kļūst nevērtīgi. "Krievija, kā atbildi uz rietumvalstu sankcijām un uzņēmumu vēlmi pamest šo valsti, pavasarī draudēja nacionalizēt nedraudzīgos ārvalstu izveidotos uzņēmumus Krievijā. Taču nacionalizāciju nenotika, vismaz pagaidām. Savukārt,

Nacionālajai drošībai nozīmīgas komercsabiedrības

Nacionālajai drošībai nozīmīga komercsabiedrība ir Latvijā reģistrēta komercsabiedrība, kura atbilst vismaz vienam no šādiem nosacījumiem :

- ir elektronisko sakaru komersants ar būtisku ietekmi tirgū, kuram noteiktas tarifu regulēšanas un izmaksu aprēķināšanas saistības Elektronisko sakaru likumā paredzētajā kārtībā;
- ir audiāls elektroniskais plašsaziņas līdzeklis, kura programmas aptveršanas zona, izmantojot zemes apraides tehniskos līdzekļus, atbilstoši Nacionālās elektronisko plašsaziņas līdzekļu padomes izsniegtajai apraides atļaujai ir Latvija vai vismaz 60% no tās teritorijas, vai ir audiovizuāls elektroniskais plašsaziņas līdzeklis, kura programmas aptveršanas zona, izmantojot zemes apraides tehniskos līdzekļus atbilstoši Nacionālās elektronisko plašsaziņas līdzekļu padomes izsniegtajai apraides atļaujai, ir Latvija vai vismaz 95 % no tās teritorijas;
- ir Latvijā saņēmusi licenci dabasgāzes pārvadei, sadalei, uzglabāšanai vai tai pieder sašķidrinātās dabasgāzes iekārta, kas savienota ar pārvades sistēmu;
- ir elektroenerģijas vai siltumenerģijas ražotājs, kura uzstādītā faktiskā jauda pārsniedz 50 megavatus;
- ir siltumenerģijas pārvades un sadales operators, kuram pieder siltumtīkli vismaz 100 km garumā;
- ir Latvijā saņēmusi licenci elektroenerģijas pārvadei;
- ir Latvijā esošas meža zemes vismaz 10 000 ha platībā īpašniece;
- ir Latvijā esošas lauksaimniecības zemes vismaz 4000 ha platībā īpašniece;
- ir saņēmusi Aizsardzības ministrijas izsniegtu speciālo atļauju (licenci) komercdarbībai ar stratēģiskas nozīmes precēm vai militārā ražotāja sertifikātu, un tai ir spēkā esošs stratēģiskās partnerības līgums ar Aizsardzības ministriju.

Nacionālajai drošībai nozīmīgu komercsabiedrību saraksts

- AS "VALMIERAS ENERĢIJA"
  - AS "ConeXus Baltic Grid"
  - AS "RĪGAS SILTUMS"
  - AS "SUPER FM"
  - SIA "Latvijas Mobilais Telefons"
  - SIA "All Media Latvia"
  - SIA "Tele2"
  - SIA "FortumJelgava"
  - SIA "BITE Latvija"
  - SIA "Latviešu radio"
  - SIA "Tet"
  - AS "Latvenergo"
  - SIA "Pirmais Baltijas Kanāls"
  - Akciju sabiedrība "Augstsprieguma tīkls"
  - AS "Gasō"
  - Valsts SIA "Latvijas Radio"
  - Pašvaldības a/s "Daugavpils siltumtīkli"
  - AS "RADIO SWH"
  - AS "Rēzeknes siltumtīkli"
  - SIA "4.vara"
  - SIA "VIDZEMES TELEVĪZIJA"
  - Valsts SIA "Latvijas Televīzija"
  - SIA "LIEPĀJAS ENERĢIJA"
  - SIA "Jūrmalas siltums"
  - Pašvaldības SIA "Ventspils siltums"
  - AS "TV LATVIJA"
  - SIA "Ogres Namsaimnieks"
  - AS "Latvijas valsts meži"
  - SIA "Sodra mežs"
  - SIA "MYRTILLUS"
  - SIA "FRAGARIA"
  - SIA "ARTIS JP"
  - SIA "TAND UKRI"
  - AS "Attīstības finanšu institūcija Altum"
  - SIA "Ingka Investments Latvia"
  - SIA "Ingka Investments Management"
- Avots: Uzņēmumu reģistrs

piemēram, Baltkrievija izveidoja sarakstu ar 190 uzņēmumiem, kuros kapitāldaļas pieder nedraudzīgo ārvalstu investoriem, tostarp arī Latvijas, un kuriem ir liegts šīs sev piederošās kapitāldaļas pārdot – tātad ierobežota rīcības brīvība ar ieguldījumiem,” stāsta V. Nerets.

ieguldījumu aizsardzības šķautne

“Ieguldījumu aizsardzības līgumi un to radītā drošība visā pasaulei ir bijis viens no stūrakmeniem, lai sekmīgi varētu attīstīties mazāk attīstītie reģioni, tostarp Baltija,” secina V. Nerets. Viņš pieļauj, ka Latvijā nebūtu bijis tādas ekonomiskās attīstības, ja nebūtu piesaistītas ārvalstu investīcijas, jo kāpēc gan lai kāds ārvalstu investors ieguldītu kādā valstī, tostarp Latvijā, ja nepastāv nekādi ieguldījumu

aizsardzības mehānismi. “Tos nodrošina noslēgtie starpvalstu ieguldījumu aizsardzības līgumi, jo viens riska līmenis ir investēt valstī, ar kuru investora mītnes zemei ir noslēgts ieguldījumu aizsardzības līgums, bet pavisam cits – daudzkārt lielāks, ja šāda līguma nav,” tā V. Nerets. Viņš gan piebilst, ka Eiropas Savienības līmenī ir sperti nozīmīgi soļi un stājies spēkā līgums par divpusējo ieguldījumu aizsardzības līgumu izbeigšanu starp ES dalībvalstīm. Līdz ar šī līguma stāšanos spēkā ES dalībvalstu investoru ieguldījumi Latvijā vairs nav aizsargāti ar divpusējo ieguldījumu aizsardzības līgumu. Jāņem vērā, ka, sabrucinot līdzīnējo labi strādājošo ES dalībvalstu investoru ieguldījumu aizsardzību, var būtiski mainīties ārvalstu ieguldījumu plūsmas. Starptautiskas šķirējtiesas vietā Latvijas

gadījumā strīdus lemtu Ekonomisko lietu tiesa.

“Strīdi starp valstīm un investoriem nav nekas pārsteidzošs. Pēdējo desmit gadu laikā vien starptautiskās šķirējtiesas ir iesniegtas apmēram 500 prasības par ieguldījumu aizsardzību. Dažos gadījumos valstīm tika piespriests maksāt investoriem pasakainas summas, piemēram, Pakistānas valdībai jāsamaksā 6 miljardi ASV dolāru Austrālijas kalnrūpniecības uzņēmumam par to, ka valsts prettiesiski neizsniedza ieguvēs atļauju,” tā V. Nerets. Jāatgādina, ka savulaik pēc Otrā pasaules kara Lielbritānija nacionalizēja metalurgijas, telekomunikāciju, dzelzceļa, ogle un kalnrūpniecības uzņēmumus, to īpašniekiem samaksājot atlīdzību, bet pēc kāda laika šie aktīvi atkal tika privatizēti. ☺